

Centar za povijesna istraživanja u Parizu

Centre de recherches historiques de l'École Pratique des Hautes Études — VIe Section, Laboratoire Associé au C.N.R.S. 93 — Paris

Centre de recherches historiques — Centar za povijesna istraživanja (dalje: Centar) jedan je od najznačajnijih istraživačkih središta povijesne znanosti u Francuskoj. Organizacijski pripada Šestoj sekciji École Pratique des Hautes Études i istovremeno je u sastavu Nacionalnog centra za znanstvena istraživanja (C.N.R.S.). Budući da je Centar povezan s École Pratique des Hautes Études, korisno je najprije nešto kazati o osnovnim obilježjima te ustanove kako bi se mogle bolje uočiti znanstvene karakteristike samoga Centra.

École Pratique des Hautes Études (dalje: École) jedna je od ustanova visokog školstva u Francuskoj, usmjerena istodobno na znanstveno istraživanje i obrazovanje te oblikovanje kadrova.¹ Ona je, dakle, u tom pogledu istovetna s ostalim ustanovama francuskog visokog školstva koje se nalaze izvan sveučilišta, kao npr. Collège de France, École Normale Supérieure i druge.² École je osnovana 1868. godine. Nastavni proces zasniva se ponajprije na rezultatima istraživanja pojedinih voditelja nastave i usmjeren je na uvođenje u samostalni znanstveni rad i dopunsko obrazovanje polaznika. U radu École postoji, dakle, najuža povezanost između istraživanja i nastave, a označuju je osim toga i elastičnost u organizacijskim strukturama, pravilima te upisu kandidata. Polaznici se obvezani su sudjelovati u radu najmanje jednog od seminara te svoje školovanje (u trajanju od tri godine) — uz ostale obaveze — završiti radnjom znanstvenih obilježja.

École ima šest sekcija: 1) za matematičke znanosti, 2) za fiziku i kemiju; 3) za prirodne znanosti; 4) za povijesne i filološke znanosti; 5) za religijske znanosti i 6) za ekonomske i društvene znanosti.

Šesta sekcija (VIe Section: Sciences économiques et sociales) École osnovana je 1947. godine, u vrijeme kada su u francuskoj historiografiji bile izrazito prisutne tendencije prevladavanja tradicionalnih metoda i shvaćanja povijesti. U okviru te sekcije organizirano je istraživanje i nastava gotovo svih najvažnijih znanosti o čovjeku s ciljem oblikovanja što potpunije spoznaje o njemu kao društvenom

¹ Prikaz je sačinjen prema publikaciji: École Pratique des Hautes Études — VIe Section: Sciences économiques et sociales, Programme d'enseignement 1971–1972, Paris 1971.

² O visokoškolskoj nastavi vidi: D. D. Zakić, Obrazovanje u SAD, SSSR i Zapadnoj Evropi, Beograd 1970. Posebno o visokoškolskoj nastavi povijesti u Francuskoj usp. Vingt-cinq ans de recherche historique en France (1940–1965), sv. I–II, Paris 1965. (Usp. i prikaz te knjige u ČSP, 1–2/1969, 228–232).

bíću. Zato su i organizirani proučavanje i nastava velikog broja znanstvenih disciplina: gospodarske i društvene povijesti, ekonomije, sociologije, socijalne antropologije i etnologije, demografije, antropološke geografije, političkih i pravnih znanosti, psihologije, statistike i socijalne matematike, lingvistike i semnologije te informatike o humanističkim znanostima. Prirodno je bilo, dakle, da je upravo u Šestoj sekciji École ponajviše došao do izražaja pravac u historiografiji, danas više ne samo francuskoj, koji se obično naziva (iako to sami pripadnici ne prihvaćaju) »školom analista«, odnosno kod nas, češće, francuskom sociološkim historiografijom.³

U samoj je osnovi École, kako je već rečeno, povezivanje znanstvenog i obrazovnog rada pa se, dakako, u okviru nje osnivaju i posebni istraživački centri. Tako samo u Šestoj sekciji postoji oko četrdeset istraživačkih centara u kojima radi, u već navedenim znanstvenim disciplinama, oko 1000 istraživača i stručnjaka. Naravno, u tim centrima postoji međudisciplinarna suradnja, no ipak se može izdvojiti i nekoliko centara koji se bave prvenstveno povijesnom znanostu.⁴ Svakako, najvažniji je nosilac povijesnih istraživanja Centar za historijska istraživanja.

Centar obuhvaća oko 100 suradnika različitog stupnja i specijalnosti. Direktor je *François Furet*, a sjedište Centra 54 Boulevard Raspail, Paris-6e.⁵ Na temelju izvještaja o radu za 1971–1972. godinu prikazat će neke osnovne organizacijske i znanstvene značajke Centra.

Znanstvena djelatnost Centra organizirana je oko većih projekata koji okupljaju određeni broj istraživača, a istraživanjima rukovode istaknuti znanstveni radnici. U toku 1970–1972. godine tako su, npr., završena, ili gotovo završena, istraživanja agrarne proizvodnje u Francuskoj do revolucije 1789. godine prema podacima o desetini, o stanovanju, privatnom bogatstvu Francuza u 19. stoljeću, vojničkim popisima u 19. stoljeću, bolestima u Francuskoj na kraju 18. stoljeća, geografiji međunarodne razmjene u sjevernoj Evropi, pomorskom osiguranju u Mediteranu i drugo. Neki rezultati tih istraživanja već su i objelodanjeni.⁶

Za godinu 1972–1973. znanstveni projekti Centra planirani su za devet područja: povijest starog vijeka, srednjeg vijeka, ekonomska povijest prije industrijskih društava, ekološki sistemi tradicionalne Francuske, povijesna sociolo-

³ Kod nas je o tome pisala *M. Gross*; O francuskoj sociološkoj historiografiji, JIC 4/1963. i *Ista*, Lucien Febvre, Živa misao jednog historičara, ČSP 2/1973. Usp. o tome i *B. Grafenauer*, Struktura in tehnika zgodovinske vede, Ljubljana 1960; *Isti*, Problemi metodologije istorijskih nauka u svetlu nekoliko novih radova o metodologiji istorije, JIC 1/1965; zatim: *Treći program – Radio Beograd*, Proleće 1971, posebno prilog *S. Čirkovića*, Istorija i društvene nauke.

⁴ Npr.: Centre d'études pré- et proto-historiques, Centre européen d'études et de recherche – Psychologie collective et histoire de la civilisation, Centre d'études sur l'URSS et les pays slaves.

⁵ F. Furet boravio je u Zagrebu kao gost Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu. Održao je 25. listopada 1972. godine na Filozofskom fakultetu predavanje: Kvantitativne metode u povijesnoj znanosti, a 26. listopada 1972. godine u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske: Pismenost u Francuskoj do kraja 18. stoljeća.

⁶ Npr.: *J. Goy* et *E. Le Roy Ladurie*, Les fluctuations du produit de la dîme. Conjoncture décimale et domaniale de la fin Moyen-Âge au XVIIIe siècle, Paris 1972; *J. P. Bardet*, *P. Chanu*, *G. Désert*, *P. Goubier*, *H. Neveux*, Le bâtiment. Enquête d'histoire économique, XIVe–XIXe siècles. I: Maisons rurales et urbaines dans la France traditionnelle, Paris 1972; *J. Bertin*, *J. J. Hémardinquer*, *M. Keul*, *W. G. L. Randles*, Inventaire géographique et chronologique pour un atlas d'histoire mondiale. I: Les cultures vivrières, Paris 1971.

gija izvora građanske Francuske, društvene grupe i tipovi kulture, povijesna demografija, grupa za kartografiju i ekipe za informatiku. U ovom ću prikazu spomenuti kao ilustraciju tek neke projekte istraživanja povijesne sociologije izvora građanske Francuske, društvenih grupa i tipova kulture te povijesne demografije.

Ukazao bih tako, primjerice, na projekt proučavanja društvene pokretljivosti u 17. i 18. stoljeću. Riječ je o istraživanju načina društvenog napredovanja, prije svega uvjeta mijenjanja staleža. Osnovni izvorni materijal za to istraživanje jesu individualni dosjei, vođeni u kraljevskom sekretarijatu, od kojih su sačuvane kompletne serije. Zatim projekt o urbanoj sociologiji Pariza koji ima za cilj da uspostavi atlas rasta Pariza u 18. i 19. stoljeću.

Karakterističan je zatim za istraživanja u Centru i projekt analize korespondencije J. J. Rousseaua. U tom istraživanju, organiziranom uz pomoć kompjuterske tehnike, nastoje se odrediti ključni izrazi političkog i društvenog rječnika Rousseaua, dakle riječ je o socio-lingvističkom proučavanju. Planirano je također i istraživanje »žalbenica« (cahiers de doléances) dorevolucionarne Francuske. Ispituju se »žalbenice« seljaštva i plemstva te se podaci (veoma različitog značenja) pripremaju za kompjutersku obradu koja će omogućiti daljnja istraživanja. Zanimljiva su, nadalje, i proučavanja o osnovnom obrazovanju u Francuskoj prije i poslije revolucije 1789. godine. Ta se istraživanja obavljaju na nekoliko nivoa. Prema podacima, uglavnom iz 19. stoljeća, urađena je već kartografija rasprostranjenosti osnovnih škola na nivou departmana. Planirano je zatim, uz pomoć podataka o episkopalnim kantonalnim školama, uspostavljanje slike rasprostranjenosti škola na kantonalnom nivou. Istodobno se ta istraživanja dopunjuju istraživanjem procesa opismenjavanja stanovništva uz pomoć podataka o poštanskim pošiljkama (pisma, tisak i drugo) i podacima iz ženidbenih ugovora. Namjera je da se istraži odnos između procesa opismenjavanja i rasprostranjenosti mreže škola kako bi se dobila slika o utjecaju gustoće škola na proces opismenjavanja stanovništva. Istraživanja povijesne demografije zastupljena su, npr., projektom proučavanja stanovništva Reimsa. Ostvarenje toga istraživanja zamišljeno je također uz pomoć kompjutera, a obuhvatilo bi stanovništvo toga grada u razdoblju od 1660. do 1970. godine s težištem na analizi osobnih podataka te podataka o oporezovanju, tj. imovinskom stanju stanovništva.

Ti projekti svjedoče da je ponajviše riječ o temama koje se promatraju u dužem vremenskom periodu. Osnovni izvorni podaci takvog su značaja da se mogu između njih uspostavljati razni kvantitativni, a zatim i kvalitativni odnosi. Ta se istraživanja, dakle, obavljaju prije svega kvantitativnim metodama, tj. na osnovi preračunavanja, grupiranja podataka i uspostavljanja veza i odnosa uglavnom uz pomoć mehanografske i kompjuterske tehnike. Zatim se na to nadovezuju daljnja istraživanja radi interpretacije i tumačenja kvalitativnih odnosa, tj. odgovora na ona pitanja koja ostaju otvorena ili se postavljaju nakon kvantitativnih analiza. Naravno, tako usmjeren rad ne može biti djelo pojedinca, već je rezultat prije svega timskog rada — od prikupljanja i razvrstavanja izvornog materijala, izrađivanja programa obrade do interpretacija. To, dakako, zahtijeva i znatna materijalna sredstva, pa nije slučajna napomena u izvještaju o radu za 1971—1972. godinu da je nedostatak materijalnih sredstava suzio obim istraživačkih rezultata, napora i programa Centra.

Centar je inače u ostvarivanju svojih projekata i unapređenju metodoloških postupaka razvio široku znanstvenu suradnju sa znanstvenim centrima izvan Francuske. Posebice je razvijena, naročito u tehničkom pogledu, tj. u korištenju kompjutorske tehnike, suradnja sa znanstvenim centrima u SAD. Centar razmjenjuje znanstvene rezultate te surađuje (npr. obrazovanje kadrova u korištenju kompjutorske tehnike u povijesnim istraživanjima, obrada podataka i drugo) i s više zemalja zapadne i istočne Evrope. U tom pogledu bi suradnja naših institucija, koje se bave povijesnim istraživanjima, s tim Centrom mogla biti zanimljiva i korisna. Naime, uz nužan kritički odnos prema stavovima i shvaćanjima analista, nema sumnje da tehnike i neke metode kojima se oni koriste u svojim istraživanjima mogu plodonosno utjecati na našu povijesnu znanost u smislu bržeg obuhvaćanja što širih područja društvenog života u prošlosti i postignuća što veće egzaktnosti.

Marijan Maticka